

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3 300 tieto- ja oppikirjailijaa. Yhdistys edistää suomalaista tieto- ja oppikirjallisuutta, valvoo tieto- ja oppikirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa.

Lausuntomme koskee Saavutettavuuskirjasto Celian ja Varastokirjaston yhdistymistä Kansallisarkistoon yhdeksi arkisto- ja kirjastotoimintaa hoitavaksi virastoksi sekä uutta Kulttuurivirastoa ja sinne perustettavaa taide- ja kulttuurineuvostoa.

Arkisto- ja kirjastotoimintaa hoitavan uuden viraston nimeksi ehdotettu Kansallisarkisto ei nimenä kerro Saavutettavuuskirjasto Celian tai Varastokirjaston asiakkaille kirjastopalveluista. Kirjastopalveluita koskevan viraston nimessä tulisi säilyä sana ”kirjasto”, jotta palvelut ovat helposti löydettävissä ja ymmärrettävissä. Erityisesti tämä koskee Celian palveluita etsiviä henkilöasiakkaita, joista merkittävällä osalla on lukivaikeuksia tai muita oppimiseen liittyviä vaikeuksia, ja joukossa on myös vammaisia lapsia ja nuoria.

Kaikilla pitää olla pääsy kirjallisen kulttuurin pariin. Suomen tietokirjailijat tukee Saavutettavuuskirjasto Celian esitystä sen asemasta itsenäisenä toimintayksikkönä viraston sisällä, ja ehdottaa, että lukemisesteisten kulttuuristen oikeuksien turvaamiseksi tämä kirjataan myös lakiin. Kansallisarkiston ja Celian perustehtävät ja palveluita käyttävien henkilöasiakkaiden ryhmät eroavat toisistaan merkittävästi: Kansallisarkisto on kulttuuriperintöä säilyttävä arkisto, Celia puolestaan kirjasto, joka valmistaa, tuottaa ja välittää kirjallisuutta ja oppimateriaaleja saavutettavassa muodossa ja toimii saavutettavan julkaisemisen asiantuntijana. Kansalliskirjaston asiakkaat ovat pääasiassa tutkijoita tai harrastetutkijoita. Celian asiakkaita ovat eri-ikäiset kirjaston käyttäjät, joilla

on usein merkittäviä tuen ja ohjauksen tarpeita lukemisessa ja oppimisessa. Virastojen yhdistyessä on suuri riski, että lukemisesteisten yhdenvertaisuus yhteiskunnassa sekä mahdollisuudet kirjalliseen kulttuuriin ja oppimiseen heikentyvät. Ehdotamme, että lakiin Kansallisarkistosta lisätään organisaatiota koskeva kohta siitä, että virastossa

toimii Saavutettavuuskirjasto Celia -niminen toimintayksikkö.

Lukemisesteisten kirjastopalveluita koskevassa laissa tulisi valtuutettuja yhteisöjä koskevien oikeuksien ja velvollisuuksien yhteydessä viitata lisäksi saavutettavan kirjallisuuden käytöstä teosten tekijöille maksettaviin korvauksiin. Valtuutettuna yhteisönä uusi arkisto- ja kirjastotoimintaa hoitava virasto vastaa myös tekijänoikeuskorvauksiin liittyvistä velvoitteista. Tekijöillä tulee olla oikeus korvaukseen heidän teostensa käyttämisestä Celia-palveluiden yhteydessä.

Uuden Kulttuuriviraston tehtävänä olisi edistää taidetta ja kulttuuria sekä niiden asemaa ja merkitystä yhteiskunnassa, jollei asia kuulu muun viranomaisen toimialaan. Uusi nimi Kulttuurivirasto kuvaa tätä tehtävää paremmin kuin aiempi Taiteen edistämiskeskus. Vastaavin perustein Suomen tietokirjailijat kannattaa sitä, että taideneuvostot ovat jatkossa taide- ja kulttuurineuvostoja.

Taiteen edistämiskeskuksen nykyisessä toiminnassa kirjallisuus on nähty hyvin kapearajaisesti ja esimerkiksi kaikenlainen tietokirjallisuus on kategorisesti rajattu taiteilija-apurahojen ulkopuolelle. Pitkien (1, 3 tai 5-vuotisten) tietokirjallisuudelle osoitettujen apurahojen myöntäminen ei kuulu kenenkään viranomaisen toimialaan (näitä ei tällä hetkellä ole olemassa), joten toivottavasti tulevaisuudessa Kulttuuriviraston pitkät apurahat voisivat koskea taiteen tekijöiden lisäksi kulttuurialan tekijöitä.

Kulttuuriviraston yhteydessä jatkaa erillislautakuntana kirjailija-kääntäjäapurahalautakunta, josta säädetään omassa laissaan. Kirjailija-kääntäjäapurahat ovat koskeneet myös tietokirjallisuutta, joskin epäoikeudenmukaisella jako-osuudella. Toivomme, että tämä epäkohta saadaan korjattua.

Hallituksen esityksessä todetaan, että apurahoja koskeva päätöksenteko taide- ja kulttuurineuvostossa pohjautuisi vertaisarviointiin, mutta päätöksenteon tueksi tarvittavan asiantuntemuksen hankkimisesta ei ole tarkoitus säätää lain tasolla, vaan neuvosto voisi itse päättää tähän liittyvistä menettelyistä. Suomen tietokirjailijat katsoo, että vertaisarvioinnin periaatteen tulee olla Kulttuuriviraston apurahanjakoa ohjaava lakiin kirjattu periaate.

Niemelä Mikko
Suomen tietokirjailijat ry